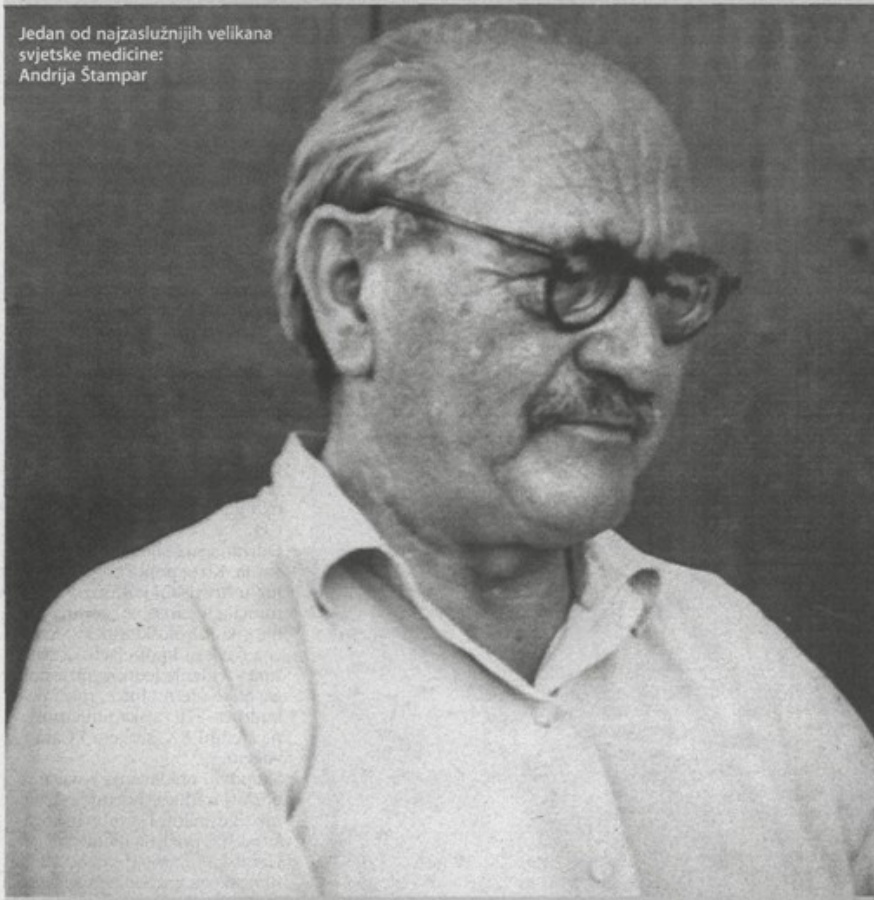

Jedan od najzaslužnijih velikana
svjetske medicine:
Andrija Štampar

Osnovao Akademijin Razred za suvremenu književnost: Miroslav Krleža

Upisani zlatnim slovima:

Ljudi koji su obilježili povijest HAZU: Zahvaljujući njima imamo javno zdravstvo, slavistiku i kroatistiku u svijetu i krapinskog pračovjeka

Sandra Viktorija KATUNARIĆ
sandra.viktorija.katunaric@vjesnik.hr

Čitav niz znamenitih ljudi bili su članovi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, vodili tu instituciju u burnim vremenima njezine prošlosti i sadašnjosti, kreirali njezinu sudbinu, a u isto su vrijeme ostavili dubokoga traga u hrvatskoj i svjetskoj povijesti. Antun Barac, Vladimir Becić, Bela Csikos Sessia, Rudolf Filipović, Dragutin Gorjanović-Kramberger, Krsto Hegedušić, Stjepan Ivšić, Vatroslav Jagić, Vjekoslav Klaić, Miroslav Krleža, Franjo Marković, Marijan Matković, Andre Mohorovičić, Grga Novak, Ivo Padovan, Franjo Rački, Vanja Radauš, Tade Smičiklas, Ivan Supek, Ferdo Šišić, Andrija Štampar, Božidar Širola, Stjepan Šulek - samo su neke od osobnosti čija su imena zlatnim slovima upisana u 150 godina dugu povijest naše najviše znanstvene i umjetničke institucije. Jedan od najutjecajnijih ljudi svoga vremena, ujedno jedan od svjetski najpoznatijih Hrvata, bio je akademik Andrija Štampar, dugogodišnji Akademijin predsjednik. Dobrobiti koje nam je taj velikan socijalne medicine

i međunarodno priznati stručnjak na području javnoga zdravstva ostavio u naslijeđe nemjerljive su. Andrija Štampar (Drenovac pokraj Slavonskog Broda, 1888. - Zagreb, 1958.) bio je sudionik i kreator dramatičnog obrata u javnom zdravstvu koji je doveo do prodora novih ideja preventivne i socijalne medicine. Kao načelnik Higijenske službe u Ministarstvu narodnog zdravlja u Zagrebu Štampar je osnovao 250 zdravstvenih ustanova, šest epidemioloških zavoda, desetke stanica za prevenciju malarije, ambulanti za spolne bolesti, dispanzera za tuberkulozu i školskih poliklinika, održao je oko 7000 predavanja o narodnom zdravlju koje je odslušalo više od milijun ljudi. No, to je samo dio onoga što je napravio taj čovjek goleme životne energije. Andrija Štampar bio je iznimna vizionarska i karizmatička ličnost, osoba čvrstih načela i odlučna duha. Jedan od najzaslužnijih velikana svjetske medicine i javnog zdravstva, kao stručnjak Zdravstvene organizacije Lige naroda i Rockefellerove zaklade od 1931. do 1939. sudjeluje u kreiranju međunarodnog javnozdravstvenog poretka, a bio je i na čelu Interimne komisije koja je vodila poslove i pripremala osnivanje Svjetske zdravstvene organizacije, te je na prvoj skupštini te organizacije bio izabran za njezina predsjednika. Prvi i također dugogodišnji predsjednik Hrvatske akademije bio je Franjo Rački (Fužine, 1828. - Zagreb, 1894.), povjesničar, publicist, kulturni djelatnik, narodnjački političar, »otac hrvatske moderne kritičke historiografije«. Rački se pokazao iz-

vrsnim organizatorom znanstvenoga rada u Akademiji. Pod njegovim vodstvom pokrenute su i uređivane mnoge Akademijine edicije i publikacije. Tako je u prvih 25 godina postojanja HAZU objavio 241 knjigu, što je za ono vrijeme bio izvanredan rezultat. Rački je pokrenuo Akademijine časopise *Rad* i *Starine*. Pred kraj života nastojao je pokrenuti prikupljanje grade za Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, no ideju nije uspio ostvariti, pa je taj zadatak na sebe preuzeo Tadija Smičiklas. U svakom slučaju, Rački je odredio djelovanje Akademije u više desetljeća, poglavito na društvenom i humanističkom području. Rački je i autor knjige »Bogumili i patareni«, koja se smatra prijelomnicom u tumačenju Crkve bosanske. Nadalje, pokrenuo je list *Književnik*, a zaslužan je i za pokretanje utjecajnih kulturno-političkih glasila *Obzor* i *Vienac*. Veliku je ulogu u povijesti HAZU imao i književnik Miroslav Krleža (Zagreb, 1893. - Zagreb, 1981.), koji ju je obnovio, te je osnovao njezin Razred za suvremenu književnost. Krleža je bio i Akademijin potpredsjednik od 1947. do 1957. godine te njezin glavni tajnik. Velik pjesnik, velik dramatičar, novelist, romanopisac,

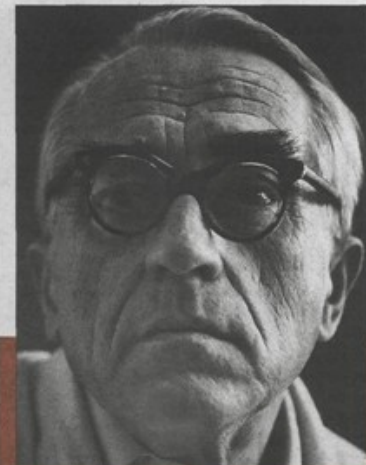
esejist i polemičar, najlucidniji kroničar svoga vremena, književnik čije je djelo jedinstveno u hrvatskim, a po mnogočemu i u svjetskim razmjerima, pisac koji je svojim djelom obilježio u punom smislu riječi stoljeće hrvatske književnosti. Cjelokupnim svojim opusom Krleža se izrazio kao autentični povjesničar hrvatskoga društva od feudalnih dana, seljačkih buna, pa sve do pada Austro-Ugarske Monarhije, a svoje je stvaralaštvo shvaćao isključivo angažirano. Krleža je zasigurno jedan od najvećih europskih i zapadnih pisaca 20. stoljeća, pisac značajnih djela, među kojima su i »Balade Petrice Kerempuha«, roman »Na rubu pameti«, »Eseji« i dnevničko-memoarska proza »Davnici«. Treba spomenuti i važan

Ivan Supek, koji je na čelu HAZU bio od 1991. do 1997. godine, prvi je u svijetu, na kongresu kulturnih radnika u Topuskom 1944. godine, upozorio na opasnost od atomskog rata

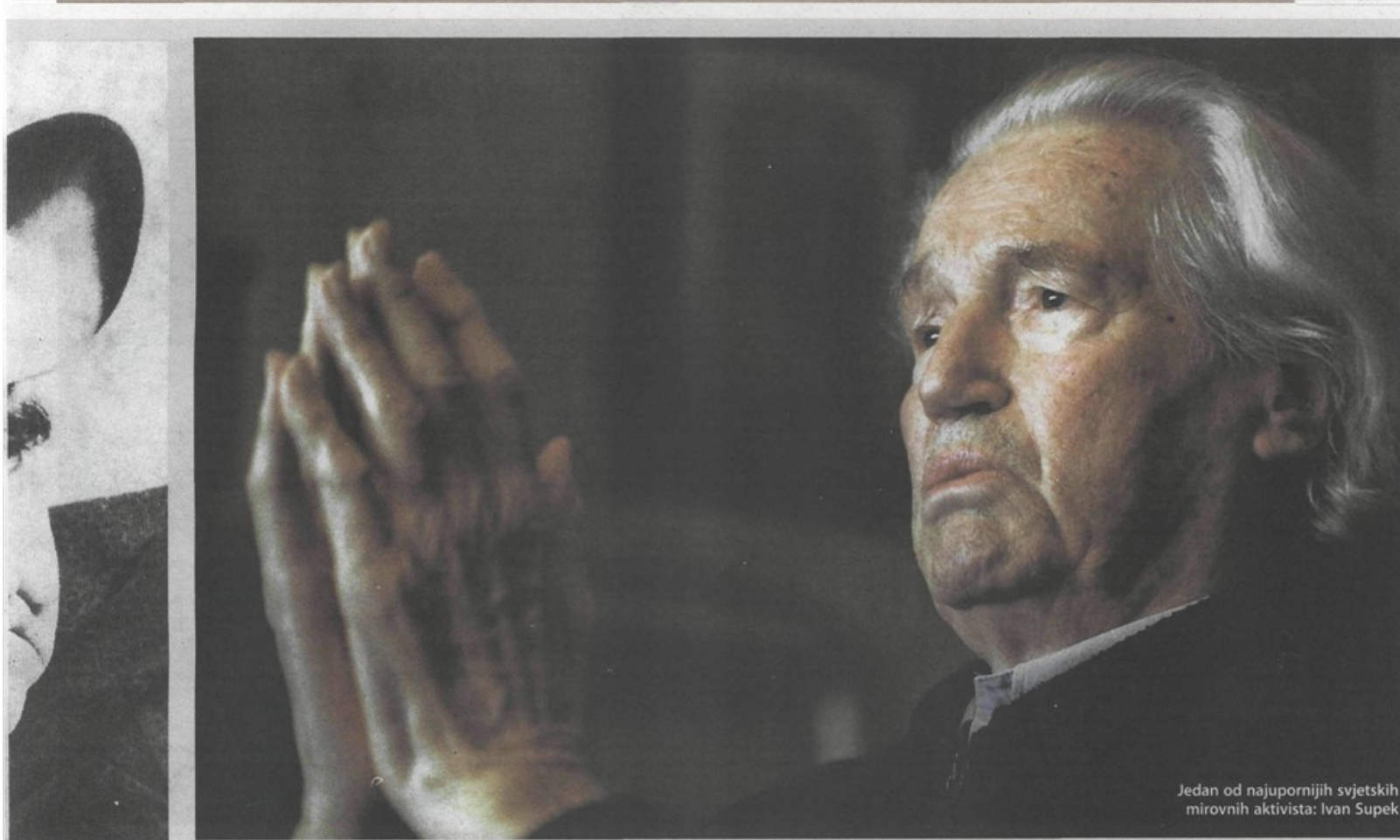
Krležin rad na enciklopedistici, gdje je u suradnji s Matom Ujevićem i na njegovu tragu utemeljio Leksikografski zavod koji danas nosi Krležino ime. Hrvatski jezikoslovac Vatroslav Jagić (Varaždin, 1838. - Beč, 1923.) pripada skupini najznačajnijih svjetskih slavista druge polovice 19. stoljeća. Za člana JAZU (i dopisnog člana petrogradske akademije) izabran je

Izvrstan organizator znanstvenoga rada u Akademiji: Franjo Rački

Inicijator osnivanja Kabineta grafike HAZU: Krsto Hegedušić

Jedan od najupornijih svjetskih mirovnih aktivista: Ivan Supek

Štampar, Krleža, Supek...

1869., a samo godinu dana kasnije postaje i njezinim glavnim tajnikom.

Premda je veći dio života proveo izvan Hrvatske, Jagić nije prekinuo vezu s domovinom. Bio je prvi profesor slavistike na Humboldtovu sveučilištu u Berlinu, u kojemu je počeo izdavati i časopis *Archiv für slavische Philologie* kojim je pobudio zanimanje za Slavene i pridonio afirmaciji slavistike kao znanstvene i sveučilišne discipline. Jagić je bio i profesor slavistike na sveučilištu u Petrogradu i na bečkom sveučilištu, na kojem je djelovao sve do umirovljenja. Marljivo je surađivao i u Radu JAZU, te je i jedan od prvih prireditelja djela za niz Stari pisci hrvatski.

Slikar Krsto Hegedušić (Petrijna, 1901. - Zagreb, 1975.) za redovi-

tog je člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti izabran 1948. Dvije godine kasnije proglašen je majstorom slikarom i otada upravlja Majstorskom radionicom, specijalnom školom za slikarstvo u kojoj su profilirane neke od najistaknutijih ličnosti srednjega i mlađega naraštaja suvremenog slikarstva. Nekoliko godina Hegedušić je bio i tajnik VII. odjela za likovne umjetnosti JAZU, a bio je i inicijator osnivanja Arhiva za likovne umjetnosti i Kabineta grafike JAZU, na čijem je čelu bio od '57. do '60-e.

Dragutin Gorjanović-Kramberger (Zagreb, 1856. - Zagreb, 1936.), paleontolog, arheolog i geolog čije ime vezemo uz otkriće krapinskog pračovjeka, bio je cijenjen još kao mladi znanstvenik, o čemu svjedoči i činjenica

da je za dopisnoga člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti izabran kad mu je bilo samo 35 godina. Dvadesetak godina kasnije postao je predstojnikom Akademijina Matematičko-prirodoslovnoga razreda. Već u tom razdoblju, do kraja 90-ih godina 19. stoljeća, objavio je više od 50 radova u uglednim europskim časopisima. Usporedo s tim radio je i na osnivanju te vođenju znanstvenih institucija u Hrvatskoj koje se bave geologijom i paleontologijom.

Gorjanović-Kramberger je otkrio, opisao i sistematizirao velik broj novih vrsta, rodova i porodica fosilnih riba, a proučavao je i druge skupine organizama. Već je tada vrlo hrabro ulazio u rasprave sa starijim i tada poznatijim znanstvenim autoritetima.

Iz novije povijesti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti treba pak izdvojiti dvojicu njezinih predsjednika - Ivana Supeka i Ivu Padovana.

Supek je na čelu Akademije bio u teškim godinama Domovinskoga rata, od 1991. do 1997. godine. Hrvatski fizičar, filozof, pisac, borac za mir i humanist Ivan Supek (Zagreb, 1915. - Zagreb, 2007.) bio je kritičar procesa globalizacije i zagovornik teze o socijalnoj jednakosti. Ivan Supek prvi je u svijetu, na kongresu kulturnih radnika u Topuskom 1944. godine, upozorio na opasnost od atomskog rata, a nakon završetka Drugoga svjetskog rata postao je jednim od najupornijih svjetskih mirovnih aktivista. Tom prigodom uputio je javni apel za stvaranje svjetske zajednice slobodnih i razoružanih naroda.

Supek je bio zapažen i kao profesor teorijske fizike na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je vodio grupu studenata koji fiziku podižu na europsku razinu. Pedesetih godina prošloga stoljeća vodi gradnju Instituta »Ruđer Bošković« i postaje njegovim prvim direktorom, te je već 1958. godine bio isključen iz njega zbog protivljenja planovima jugoslavenske Federalne komisije za nuklearnu energiju za izradu

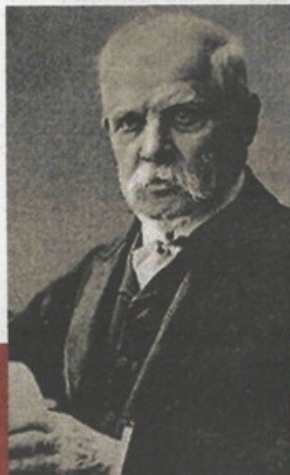
atomske bombe.

Dvije godine kasnije osniva Institut za filozofiju znanosti i mira kao odjel HAZU, koji je bio sjedište jugoslavenske konferencije svjetske organizacije protiv nuklearnog naoružanja Pugwash, među čijim je osnivačima, i organizacije Svijet bez bombe, čiji je također suosnivač i predsjednik. Za rektora zagrebačkog Sveučilišta imenovan je 1969. godine.

Nakon Supeka, kormilo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti preuzeo je istaknuti medicinski stručnjak, redoviti član njezina Razreda za medicinske znanosti te Akademijin višegodišnji potpredsjednik i predsjednik Ivo Padovan.

Ivo Padovan (Blato na Korčuli, 1922. - Zagreb, 2010.) radio je na odjelu otorinolaringologije Opće bolnice »Dr. Mladen Stojanović« (danas Bolnica Sestara milosrdnica) u Zagrebu, a bio je i predstojnik otorinolaringološke klinike Medicinskog fakulteta u istoj bolnici. U povijesti medicine Padovan će ostati zapisan i kao jedan od utemeljitelja kliničke audiometrije, te kao autor pilot -projekta prema kojemu je 1966. u Hrvatskoj osnovana Liga za borbu protiv raka. Jedan je od osnivača Središnjeg instituta za tumore i slične bolesti, koji je otvoren 1968. u Zagrebu.

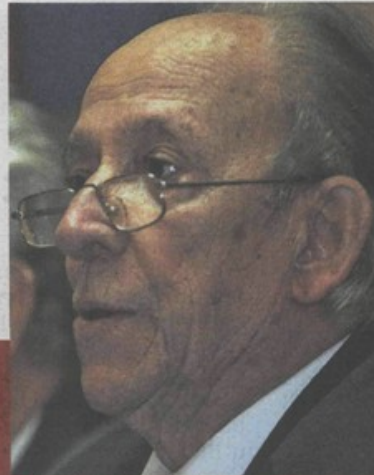
Profesor Padovan bio je i suosnivač Instituta za proučavanje i zaštitu uha i dišnih organa te prvog Zavoda za talasoterapiju i liječenje dišnih organa u Crikvenici. Također, bio je i član mnogih uglednih stručnih i znanstvenih organizacija diljem svijeta, a punih osam godina član je Vijeća Međunarodne lige protiv raka.

Pobudio zanimanje za Slavene: Vatroslav Jagić

Dopisni član Akademije postao je sa 35 godina: Dragutin Gorjanović-Kramberger

Jedan od osnivača Instituta za tumore: Ivo Padovan